

ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΚΑΛΛΟΝΙΑΤΕΣ ΣΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΗ

της Αλεξάνδρας Τσερεμέγκλη

Αφηναν την πατρίδα τους, μια χώρα οικονομικά εξουθενωμένη, πολιτικά ασταθής, μερικώς τουρκοκρατούμενη (η Λέσβος απελευθερώθηκε το 1912) προσδοκώντας μια καλύτερη ζωή. Σημαντικό ρόλο για τη μετανάστευσή τους έπαιξαν και οι στρατιω-

Το μεγάλο ταξίδι των Ελλήνων προς τον Νέο Κόσμο ξεκίνησε στα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Όμως το μεγαλύτερο μεταναστευτικό ρεύμα από τη Λέσβο καθώς και από την υπόλοιπη χώρα πραγματοποιήθηκε μεταξύ του 1900-1920 και συνεχίστηκε σε μικρότερο βαθμό τις επόμενες δεκαετίες. Έχει υπολογιστεί ότι μέχρι το 1920 είχαν εγκατασταθεί στην νέα ήπειρο πάνω από 370.000 Έλληνες⁽¹⁾.

τικές κινητοποιήσεις, οι ελληνοτουρκικοί πόλεμοι, οι έντονες πολιτικές αντιπαραθέσεις και κυρίως τα σκληρά χρόνια του εθνικού διχασμού (από το 1915 και μετά). Οι περισσότεροι όμως Έλληνες των νησιών του βορειοανατολικού Αιγαίου, που ακόμα ανήκαν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, μετανάστευσαν για να αποφύγουν την υποχρεωτική στρατιωτική θητεία, αφού τους αφαιρέθηκε και το δικαίωμα της καταβολής χρηματικού αντισηκώματος, δηλαδή η χρηματική εξαγορά της θητείας τους, μετά την επανάσταση των Νεότουρκων.

Άνθρωποι, οι περισσότεροι αγράμματοι και φτωχοί, που δεν είχαν απομακρυνθεί ποτέ άλλοτε από το χωριό τους, ξεκίνησαν το δρόμο της ξενιτιάς αναζητώντας ένα καλύτερο μέλλον. Οι περισσότεροι έμπαιναν πρώτη φορά σε μεγάλο πλοίο, γι' αυτό το μακρύ ταξίδι, που θα τους οδηγούσε στο όνειρο. Με ένα μπόγο ρούχα και ελάχιστα χρήματα, γεμάτοι αγωνία για το άγνωστο ταξίδεψαν για να γλυτώσουν από την πείνα, τη φτώχεια, τη δυστυχία, τις άθλιες συνθήκες ζωής του τότε αγροτικού κόσμου, και όσοι ήταν ακόμα υποδουλωμένοι από την υποχρέωση να καταταγούν στον τουρκικό στρατό.

Όλοι πίστεψαν ότι θα πλουτίσουν και θα γυρίσουν πίσω στην πατρίδα τους. Λίγοι όμως

το κατόρθωσαν. Πολλοί από τους πρώτους μετανάστες, που δεν είχαν σύζυγο και παιδιά, δεν γύρισαν ποτέ. Άλλοι πάλι γύρισαν πίσω χωρίς τον προσδοκώμενο πλούτο. Δεν ήταν και λίγοι αυτοί που γύρισαν για να συμμετάσχουν στους Βαλκανικούς Πολέμους⁽²⁾ ως ονειροπόλοι πατριώτες, όνειρο που για μερικούς νεότερους φαντάζει ως ουτοπία! Μερικοί γύρισαν και τη δεκαετία του '30, μετά το μεγάλο οικονομικό κραχ, που κλόνησε τη λαμπρή μέχρι τότε αμερικανική οικονομία και οδήγησε σε πολύ μεγάλη φτώχεια και ανεργία.

Το 1910 το εισιτήριο για τα μεγάλα υπερωκεάνια κόστιζε 25\$ και έφτασε τα 50\$ μετά το 1920, αρκετά μεγάλο ποσό για την εποχή εκείνη. Έτσι πολλοί κατέφευγαν σε τοκογλύφους για να εξασφαλίσουν το απαραίτητο για τα ναύλα ποσό. Οι πράκτορες και οι τοκογλύφοι ζητούσαν εγγυήσεις και έτσι πολλοί αναγκάστηκαν να υποθηκεύσουν τα κτήματά τους ή να τους δώσουν τα λιγοστά υπάρχοντά τους. Οι πολλοί φτωχοί δεσμεύονταν από τις ενδιαφερόμενες εταιρίες, με συμβόλαια εργασίας-σκλαβιάς για να εργαστούν στους σιδηροδρόμους και στα ορυχεία με αντάλλαγμα τα χρήματα για τα ναύλα. Βέβαια μετανάστευσαν και άνθρωποι που δεν ανήκαν στο φτωχό αγροτικό πληθυσμό, ελπίζοντας σε μια καλύτερη ζωή γεμάτη ευμάθεια.

Το ταξίδι για τις ΗΠΑ διαρκούσε 25 μέρες, κάτω από άθλιες συνθήκες. Πλοία μόλις 5-6 χιλιάδων τόνων, μετέφεραν 1.200-1.300 επιβάτες. Όμως χειρότερες ήταν οι συνθήκες για τους επιβάτες της τρίτης θέσης, στην οποία ταξίδευαν σχεδόν όλοι οι μετανάστες από την Ελλάδα. Στο πλοίο η ατμόσφαιρα ήταν αποπνικτική. Η πολυκοσμία, η έλλειψη στοιχειώδους καθαριότητας, οι κλειστοφοβικές καμπίνες με τις στενές ξύλινες ή σιδερένιες

κουκέτες, το κακομαγειρεμένο φαγητό σε καραβάνες (παρόλο που οι ρεκλάμες των πρακτορείων διαφήμιζαν φαγητό υγιεινό και θρεπτικό) έκαναν το ταξίδι αφόρητο.

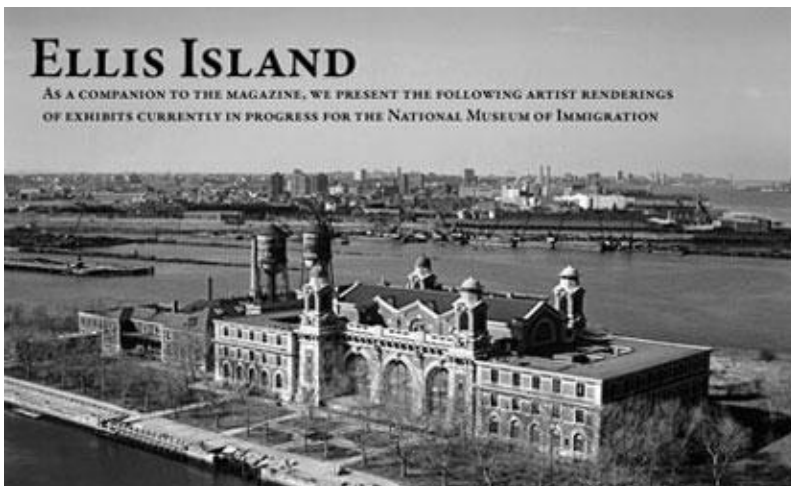
Τα περισσότερα κράτη άργησαν να θεσπίσουν νόμους για τα δικαιώματα των επιβατών και έτσι οι ακτοπλοϊκές εταιρείες εκμεταλλεύονταν τους φτωχούς μετανάστες. Σε κάθε επιβάτη δίνονταν με την επιβίβασή του ένα κουτάλι, ένα πιρούνι και μια καραβάνα που χρησιμοποιούσε σε όλη τη διάρκεια του ταξιδιού. Οι τουαλέτες ήταν κοινές και διέθεταν κυρίως θαλασσινό νερό. Σε αυτές ήταν τοποθετημένες και οι λεκάνες για το πλύσιμο των πιάτων και των ρούχων, τις περισσότερες φορές χωρίς σαπούνι.

Έπειτα από αυτό το κουραστικό, πολυήμερο ταξίδι, το πλοίο αγκυροβολούσε στο λιμάνι της

Νέας Υόρκης, σε έναν από τους ντόκους του Μανχάταν ή απέναντι στο Χομπόκεν. Οι επιβάτες της πρώτης και της δεύτερης θέσης, ύστερα από ένα σύντομο έλεγχο (ιατρικό και τελωνειακό) μέσα στο πλοίο, αφήνονταν ελεύθεροι. Όμως οι επιβάτες της τρίτης θέσης επιβιβάζονταν σε βάρκες της Υπηρεσίας Αλλοδαπών για το Έλλις Άιλαντ⁽³⁾- «Καστιγγάρι» το ονόμαζαν οι Έλληνες- ένα μικρό νησάκι στην είσοδο του λιμανιού της Νέας Υόρκης. Εκεί υπόκειντο σε εξονυχιστικό και πολλές φορές εξευτελιστικό διοικητικό και ιατρικό έλεγχο, γιατί στην Αμερική τότε δέχονταν μόνο ανθρώπους που μπορούσαν να φανούν χρήσιμοι για την χώρα.

Ένας αμερικανικός νόμος του 1907 όριζε: « Οι ακόλουθες τάξεις αποκλείονται εκ των Ηνωμένων Πολιτειών: οι ηλίθιοι, οι ασθενείς το πνεύμα, οι επιληπτικοί, οι φρενοβλαβείς, οι επαίτες, οι σωματικώς ελαττωματικοί, οι καταδικασθέντες για κακουργήματα, οι πολυγαμικοί, οι αναρχικοί, οι γυναίκες ερχόμενες δι' ανήθικους σκοπούς κλπ...». Επίσης ανεπιθύμητοι κρίνονταν όσοι δεν είχαν συγγενείς ή φίλους στην Αμερική, που θα τους έδιναν κάποια τροφή και στέγη για τις πρώτες μέρες της άφιξής τους ή ακόμα και αυτοί που δεν φάνοιαν αρκετά γεροί για να δουλέψουν στις σι-

δηροδρομικές γραμμές ή στα μεταλλεία. Επιπλέον έπρεπε να διαθέτουν τουλάχιστον 25\$, για να μπορούν να επιβιώσουν ώσπου να βρουν δουλειά, γι' αυτό εξάλλου δήλωναν τα χρήματα που είχαν μαζί τους. Όσοι τελικά κρίνονταν ανεπιθύμητοι έπρεπε να επιστρέψουν πίσω και μάλιστα την υποχρέωση αυτή είχε η ακτοπλοϊκή εταιρεία που τους είχε μεταφέρει.

Στην αρχή η μετανάστευση, είχε προσωρινό χαρακτήρα. Πίστευαν ότι θα έβγαζαν αρκετά χρήματα και σύντομα θα επέστρεφαν στην οικογένειά τους, γι' αυτό μετανάστευσαν κυρίως άνδρες. Βέβαια οι απώλειες για την ελληνική οικονομία ήταν τεράστιες, αφού έχανε ένα σημαντικό κομμάτι του ενεργού εργατικού δυναμικού της.

Σε έκθεσή του ο γεωπόνος Τιμολέων Αρχοντόπουλος στις 8 Δεκεμβρίου του 1912 αναφέρει «...Όπως εμποδισθή με παν μέσον η εις Αμερικάν μετανάστευσις των κατοίκων της Μυτιλήνης, μετανάστευσις η οποία κατά τελευταία έτη, ένεκα των επαχθών φόρων και κυρίως προς αποφυγήν της στρατιωτικής θητείας, έλαβε πολύ μεγάλας διαστάσεις και ήρχισε να επιρεάζει σπουδαίως την γεωργικήν και βιομηχανικήν ανάπτυξιν της νήσου ημών. Υπολογίζονται εις πλέον των 20 χιλιάδων οι μέχρι σήμερον μεταναστεύσαντες εκ της όλης νήσου εις Αμερικής...»⁽⁴⁾

Το «αμερικανικό όνειρο» όμως δεν ήταν καθόλου εύκολο. Οι μετανάστες με όπλο μόνο τη σωματική τους δύναμη και ελάχιστες γνώσεις (οι περισσότεροι ήταν αγράμματοι ή απόφοιτοι δημοτικού) ξεκίνησαν το μακρύ ταξίδι. Έγιναν εργάτες σιδηροδρόμων, λατομείων, εργοστασίων, λαντζέρηδες, δουλειές δύσκολες και όχι τόσο επικερδείς. Σύντομα διαπίστωσαν ότι οι υποσχέσεις των πρακτόρων των μεταναστευτικών γραφείων και των ακτοπλοϊκών εταιριών, καθώς και οι περιγραφές κάποιων συγγενών και φίλων δεν ήταν απόλυτα ειλικρινείς.

Οι συνθήκες ζωής στην Αμερική για πολλούς ήταν άθλιες. Ο ρατσισμός ήταν έντονος⁽⁵⁾. Ζούσαν στριμωγμένοι σε ανήλια δωμάτια, με κακή διατροφή και πολύωρη σκληρή εργασία .

Η μηνιαία εφημερίδα «Ατλαντίς» τον Απρίλιο του 1912 γράφει:

«Ζώσι καθ'ομάδας και έχουσι κοινήν τράπεζα. Εις τα πόλεις ενοικιάζουν δεκα πέντε εργάται εν διαμέρισμα εις μίαν πενιχράν οικίαν, όπου μαγειρεύουν το φαγητόν των εκ περιτροπής, έχουν τας συναναστροφάς των καθ'εσπέραν...Εις πολλά μέρη οι έλληνες εργάται των εργοστασίων κατορθώνουν και ζουν επί βλάβη βεβαίως της υγείας των, με δύο δολάρια την εβδομάδα...»

Χαρακτηριστική είναι η μαρτυρία ενός μετανάστη «..Το 1915 ο αδελφός μου στην Αμερική τακτοποιήθηκε και με ειδοποίησε να βγάλω εισιτήριο... Είχα εισιτήριο για ένα φορηγό πλοίο που το έλεγαν «Πατρίς». Ήταν γεμάτο αγελάδες. Είχα αγοράσει πράγματα για να φάω αλλά είχε μέσα και μπουφετζή. Όταν έβρεχε κοιμόμουν σε μία κουβέρτα κάτω σ' αμπάρια με τις αγελάδες. Όταν δεν έβρεχε ανέβαινα στο κατάστρωμα. Έφθασα στη Νέα

Υόρκη σε ρεκόρ μέρες τριάντα. Αυτό το καράβι στο ταξίδι της επιστροφής κάηκε. Εκεί με περίμενε ο αδελφός μου. Όταν φθάσαμε στην Νέα Υόρκη μας βάσταξαν καραντίνα μια εβδομάδα για να μας βγάλουν τις ψείρες. Ήθελαν να μας απολυμάνουν και ύστερα να μας αφήσουν να

φύγουμε. Το απολυμαντήριο αυτό το λέγανε «καστιγκάρι» και ήταν στο Έλλις Άιλαντ ...Εκεί στη Νέα Υόρκη κοιμούμεθα πολλοί μαζί σ' ένα δωμάτιο, γιατί τα δωμάτια ήταν ακριβά. Εμείς κοιμούμασταν έξι στο δωμάτιο και από πάνω μας περνούσε ο εναέριος σιδηρόδρομος. Στη Νέα Υόρκη δούλευα τέσσερα πατώματα κάτω από τη γη. Έπλενα όλη μέρα πιάτα...»⁽⁶⁾

Πολλοί έμειναν εργάτες σε όλη τους τη ζωή. Κάποιοι άλλοι έγιναν μικροέμποροι (έστησαν καροτσάκια πουλώντας φρούτα, λαχανικά και λουλούδια), κάποιοι ξενοδοχοϋπάλληλοι, αλλά και ιδιοκτήτες ανθοπωλείων, ζαχαροπλασθειών και εστιατορίων. Οι περισσότεροι από αυτούς τους τελευταίους έμειναν μόνιμα στη μακρινή αυτή ήπειρο, νοσταλγοί της μακρινής πατρίδας τους, ελπίζοντας ότι κάποια μέρα, πριν "κλείσουν τα μάτια τους",

θα την επισκεφτούν ξανά. Κάποιοι περισσότερο τυχεροί το κατόρθωσαν, κάποιοι άλλοι πάλι δεν επέστρεψαν ποτέ!

Βέβαια μερικοί κατάφεραν να «πλουτίσουν» και μετά από λίγο καιρό πήραν κοντά τους και την οικογένειά τους από την Ελλάδα. Άλλοι έκαναν εκεί οικογένεια επιδιώκοντας τις περισσότερες φορές σύντροφο από την πα-

τρίδα. Πολλοί έκαναν και ταξίδια πίσω στην πατρίδα αναζητώντας Ελληνίδα σύντροφο ή διάλεξαν «νύφη» από φωτογραφίες⁽⁷⁾.

Σήμερα στην Αμερική ζουν 1.153.295 άτομα ελληνικής καταγωγής, με βάση τα στοιχεία της δημοσκόπησης του 2000. Παιδιά δεύτερης, τρίτης ή και τέταρτης γενιάς συνεχίζουν να ζουν στη γη που διάλεξαν γι' αυτούς πριν αρκετές δεκαετίες οι παππούδες τους.

(1)

ΕΤΗ	ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
1871-1880	210
1881-1890	2.300
1891-1900	16.000
1901-1910	167.500
1911-1920	184.000
1921-1924	4.890 (το 1921 ψηφίστηκε ένας περιοριστικός νόμος για τη είσοδο των μεταναστών)
1924-1930	730 και άλλοι 7000 ως σύζυγοι και ανήλικα τέκνα (το 1924 ψηφίστηκε νέος σκληρότερος περιοριστικός νόμος)
1930-1939	3.000 και 6000 ως σύζυγοι και ανήλικα τέκνα
1947-1949	4.000

- (2) κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων(1912-1913) και του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, επέστρεψαν στην Ελλάδα συνολικά 57.000, η επιστροφή των εθελοντών συνεχίστηκε ως το 1922. Στην απελευθέρωση της Λέσβου το 1912 συμμετείχε και η Λεσβιακή Φάλαγγα που τη συγκροτούσαν 210 εθελοντές Λέσβιοι της Αμερικής και ενισχύονταν οικονομικά από άλλους ομογενείς της Αμερικής.
- (3) Το νησί Ellis Island ανήκει στην Νέα Υόρκη και υπήρξε κύριος σταθμός υποδοχής των μεταναστών από την 1/1/1892 έως 12/11/1954 όπου έκλεισε. Σε αυτό το διάστημα δέχτηκε πάνω από 20.000.000 μετανάστες από όλο τον κόσμο. Ψηφιοποιημένα αρχεία με ονόματα μεταναστών δεν υπάρχουν από το 1924 και μετά.
- (4) «Η Λέσβος το 1912» εκδόσεις Αιολίδα, σ. 109
- (5): Η εθνική περιχαράκωση, η άγνοια της αγγλικής γλώσσας, η έλλειψη επαφών με τους ντόπιους, το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο της πλειονότητας των Ελλήνων, η εγκληματικότητα και οι συχνοί διαπληκτισμοί στις συνοικίες είχαν οδηγήσει στην εχθρική αντιμετώπιση των Ελλήνων στις μεγάλες πόλεις των Η.Π.Α. Ενδεικτική του κλίματος είναι η δήλωση της εφημερίδας *Daily News του Canton, Ohio*: «Τους Έλληνας πρέπει να τους συναθροίσωμεν, να τους βάλωμεν όλους μαζί σ' ένα σιδερένιο κλουβί και να τους στείλωμεν εις την Ελλάδα»...Οι Έλληνες των νοτίων πολιτειών διέτρεχαν και το κίνδυνο από τη δράση της *Ku Klux Klan*, που δεν τους θεωρούσε καν λευκούς, αλλά μιγάδες. Η εικόνα για τους Έλληνες άλλαξε το 1940, μετά τις μεγάλες νίκες των Ελλήνων στα βουνά της Ηπείρου και της Αλβανίας, που από τότε όλος ο Αμερικανικός Τύπος άρχισε να πλέκει εγκώμια για τους ηρωικούς Έλληνες.
- (6) Περιγραφή από το βιβλίο του Τουλουμάκου «Ελλάδα έξω από τα σύνορα», σ. 17

(7): Η φτώχεια και η εξαθλίωση ανάγκασε πολλές οικογένειες να στείλουν τα κορίτσια τους στην Αμερική να παντρευτούν με προξενικό. Ξεκινούσαν ένα αβέβαιο ταξίδι, για να συναντήσουν άνδρες που είχαν δει μόνο σε φωτογραφίες, με την ελπίδα να μπορέσουν να βοηθήσουν και άλλα μέλη της οικογένειας τους να αποκτήσουν την πολυπόθητη είσοδο στην Νέα Ήπειρο ή να στείλουν κάποια οικονομική βοήθεια. Όταν έφταναν φορούσαν ένα καρτελάκι με το νούμερό τους και με τη φωτογραφία των μελλοντικών συζύγων στο χέρι, τους αναζητούσαν στο λιμάνι όπου αυτοί περίμεναν. Οι βαποριές-βαποριές με νύφες σταμάτησαν το 1922 με περιοριστικό νόμο.

ΠΗΓΕΣ

1. Ηλιού Μαρία, *Το ταξίδι-Το Ελληνικό όνειρο στην Αμερική 1890-1980*, Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα, 2008
2. Μαρκέτος Μπάμπης, *Οι Ελληνοαμερικανοί- Ιστορία της ελληνικής ομογένειας των Η.Π.Α.*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2006
3. www.ellisland.org
4. Παπαδόπουλος Γιάννης, *Η μετανάστευση από την Οθωμανική Αυτοκρατορία στην Αμερική (19^{ος} αιώνας -1923) οι ελληνικές κοινότητες της Αμερικής και η αλυτρωτική πολιτική της Ελλάδας*, διδ. Διατριβή, Πάντειο Παν/μιο, 2008
5. Τουλουμάκου Ιωάννη, *Η Ελλάδα έξω από τα σύνορα*, εκδ. Μαλλιάρη-Παιδεία, 1996
6. www.ellinikoarxeio.com
7. *Η Λέσβος το 1912*, επιμέλεια Αντ. Βογιατζής, εισαγωγή Μαρκεζίνη, εκδ. Αιολίδα, , Μυτιλήνη, 2011 (β' εκδ.)